

РЕЦЕНЗІЯ
на дисертацію Остапенко Анастасії Іванівни
“Законодавство у сфері оборони України як об’єкт систематизації”,
подану на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 081 “Право” з галузі знань 08 “Право”

Обрана тема дисертації Остапенко Анастасії Іванівни “Законодавство у сфері оборони України як об’єкт систематизації” є надзвичайно **актуальною** та своєчасною. У сучасних умовах повномасштабного вторгнення РФ на територію України перед юридичною наукою постало критично важливе завдання — розробка дієвих механізмів підвищення ефективності законодавства у сфері оборони. Інтенсивний розвиток безпекових загроз змушує законодавця оперативно вносити зміни до законодавства, що у свою чергу зумовлює різке, часто неконтрольоване зростання кількості нормативно-правових актів. Наявність більше 14 тис. нормативно-правових документів у сфері оборони створює ситуацію нормативного перевантаження, призводить до дублювання норм права, появи колізій та прогалин, що суттєво ускладнює практичне застосування законодавства у сфері оборони.

Актуальність дисертаційного дослідження виникає з об’єктивної потреби в систематизації розгалуженого масиву нормативно-правових актів у сфері оборони. Попри значні здобутки вітчизняних вчених у галузях військового права та права національної безпеки питання законодавства у сфері оборони як специфічного об’єкта систематизації досі не отримало комплексного висвітлення.

Тема дисертаційного дослідження спрямована на виконання положень Стратегічного оборонного бюлетеня України, затвердженого указом Президента України від 17 вересня 2021 року № 473/2021, та Указу Президента України “Про невідкладні заходи з проведення реформ та зміцнення держави” від 08 листопада 2019 року № 837 (абзац третій підпункту “г” пункту 11 ст. 1). Тема дисертації узгоджується із пунктами 2 і 3 підрозділу 1.11 “Правове забезпечення у сфері національної безпеки та оборони” Стратегії розвитку наукових досліджень Національної академії правових наук України на 2021–2025 роки, затвердженої постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 26 березня 2021 року № 12-21; відповідає предметному напрямку досліджень

“2.13. Право національної безпеки; військове право” Примірного переліку та опису предметних напрямів досліджень в межах спеціальності 081 “Право”, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 28 грудня 2018 року № 1477; відповідає Розподілу основних напрямів наукових досліджень Національного університету оборони України, затвердженого наказом Міністерства оборони України від 15 лютого 2019 року № 65 та Розподілу основних напрямів наукових досліджень між структурними підрозділами університету, що проводять освітню і наукову діяльність, затвердженого наказом начальника Національного університету оборони України від 03 травня 2024 року № 258/нод.

Дисертацію виконано відповідно до плану наукової і науково-технічної діяльності Національного університету оборони України, в межах науково-дослідних робіт: “Удосконалення правових засад організації та діяльності Збройних Сил України” (шифр “Концепція”, державний реєстраційний номер 0121U100689); “Правовий моніторинг ефективності застосування законодавства у сфері оборони України” (шифр “Моніторинг”, державний реєстраційний номер 0121U111157); “Кодифікація законодавства України у сфері оборони” (шифр “Бюлетень”, державний реєстраційний номер 0124U001244).

Дисертація Остапенко А.І. є одним із перших комплексних теоретико-правових досліджень законодавства у сфері оборони України як об’єкта систематизації. Науковий пошук дисертаційного дослідження спрямований на заповнення концептуальних прогалин у розумінні системності законодавства у сфері оборони України. Робота має на меті не лише теоретичне вивчення законодавства у сфері оборони як об’єкта систематизації та обґрунтування процесів його систематизації, а й розробку конкретних практичних рекомендацій її здійснення. Впровадження результатів дослідження дозволить зміцнити воєнну безпеку держави через формування структурованого, несуперечливого та функціонального законодавства, яке відповідатиме сучасним вимогам правової держави та викликам воєнного часу.

Робота має чітку структуру, що представлена вступом, трьома розділами, висновками до кожного розділу, загальними висновками, списком джерел і

6 додатками. У вступі авторкою переконливо обґрунтовано актуальність досліджуваної проблематики, достатньо коректно сформульовано науковий апарат, окреслено систему використаних у роботі дослідницьких методів, розкрито наукову новизну отриманих результатів і практичну значущість дисертаційного дослідження.

У першому розділі дисертації “Теоретико-правові засади дослідження законодавства у сфері оборони України як об’єкта систематизації” авторкою здійснено ґрунтовний теоретичний аналіз правових категорій, що складають предмет дослідження, проведено ретроспективний огляд формування законодавства у сфері оборони України та проаналізовано його сучасний стан, який визначає необхідність в його систематизації. За результатами дослідження здобувачкою сформульовано авторські визначення понять “систематизація законодавства” та “законодавство у сфері оборони України”. Зміст законодавства у сфері оборони України розглянуто за нормативним, регулятивним, інструментальним та управлінським аспектами. В контексті визначення обсягу предмета правового регулювання авторкою встановлено, що законодавство у сфері оборони України має важливе значення в процесах формування та реалізації оборонної політики держави, запропоновано уніфікувати суміжні поняття, що застосовуються у законодавстві для позначення змісту державної оборонної політики (“воєнна сфера”, “сфери оборони і військового будівництва”) з метою приведення їх до єдиного розуміння.

Другий розділ дисертації “Систематизація законодавства у сфері оборони України” присвячено ґрунтовному дослідженню змісту систематизації законодавства у сфері оборони України за змістово-матеріальним та організаційно-процедурним аспектами. У першому випадку систематизацію розглянуто через результат діяльності – упорядковану систему законодавства. Проаналізовано існуючі теорії систематизації законодавства у сфері оборони України та розкрито його специфіку як об’єкта систематизації. У другому випадку систематизацію розглянуто як циклічний (поетапний) процес діяльності суб’єктів. Проаналізовано сучасний практичний досвід здійснення систематизації законодавства у сфері оборони України та обґрунтовано потребу в удосконаленні

його організаційно-правового та інформаційно-технічного забезпечення. Особливу увагу авторкою приділено процедурі оцінювання ефективності реалізації законодавства у сфері оборони України як передумови систематизації, запропоновано узагальнені рекомендації щодо проведення такого оцінювання.

У третьому розділі “Систематизація – перспективний спосіб удосконалення законодавства у сфері оборони України” на основі аналізу зарубіжного досвіду проведення систематизації законодавства у сфері оборони та сучасних тенденцій систематизації законодавства в Україні авторкою запропоновано власні правові моделі систематизації законодавства у сфері оборони України, що базуються на застосуванні комплексного підходу, який полягає у поєднанні: 1) міжгалузевої (комплексної) кодифікації через об’єднання загальних системоутворюючих законів у Кодекс про оборону України; 2) спеціальної кодифікації за галузевим або міжгалузевим інститутом законодавства; 3) застосування кодифікаційної техніки для систематизації нормативних приписів, що регулюють однорідну сферу суспільних відносин; 4) консолідації підзаконних нормативно-правових актів; 5) цифрової інкорпорації всього законодавства у сфері оборони України.

З позитивного боку варто відзначити спроби здобувачки сформувати власне бачення структури системи законодавства у сфері оборони України, класифікувати його за різними критеріями, визначити критерії для систематизації законодавства.

Висновки дисертаційного дослідження є логічними, обґрунтованими, сформованими за результатами здійсненого теоретичного аналізу із використанням відповідних методологічних підходів та методів наукового пізнання, вони співвідносяться з поставленою метою і завданнями дисертаційного дослідження.

Достовірність висновків і рекомендацій повністю підтверджується використаним інструментарієм та наведеною аргументацією. Повнота і раціональність застосування методологічного апарату, об’ємна джерельна база, що складає 218 найменувань, підтверджують вагомість та достовірність викладених у дисертації ідей та положень. Послідовність викладення матеріалу і логічна узгодженість, а також змістовні узагальнення у висновках до розділів і

загальних висновках підкріплюють цілісність роботи на основі повноти і завершеності етапів наукового дослідження. Наведені у дисертації висновки і рекомендації мають достатній рівень обґрунтованості і достовірності.

Визначені завдання повністю кореспондуються із отриманими результатами.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що вперше доведено необхідність приведення категоріально-понятійного апарату до єдиного використання шляхом закріплення на рівні закону дефініцій “державна політика у сфері оборони” та “сфера оборони” замість використання в теорії юридичної науки та правозастосовній практиці розрізнених понять “воєнна сфера”, “сфери оборони і військового будівництва”; теоретично обґрунтовано зміст комплексного підходу до систематизації законодавства у сфері оборони України, який полягає у поєднанні: 1) міжгалузевої (комплексної) кодифікації через об’єднання загальних системоутворюючих законів; 2) спеціальної кодифікації за галузевим або міжгалузевим інститутом законодавства; 3) застосування кодифікаційної техніки для систематизації нормативних приписів, що регулюють однорідну сферу суспільних відносин; 4) консолідації підзаконних нормативно-правових актів; 5) цифрової інкорпорації всього законодавства у сфері оборони України; запропоновано зміст систематизації законодавства у сфері оборони України розглядати як поетапний циклічний процес, сутність якого полягає в алгоритмі певних дій суб’єктів систематизації.

Удосконалено класифікацію критеріїв поділу законодавства у сфері оборони України, а також науково-теоретичний підхід до класифікації предметних напрямів правового регулювання законодавства у сфері оборони України та підхід щодо інституційного забезпечення систематизації законодавства у сфері оборони України у Міністерстві оборони України шляхом створення спеціально уповноваженого підрозділу, Центру забезпечення правотворчої діяльності Міністерства оборони України, що базується на структурному поєднанні та функціональній взаємодії трьох блоків: аналітичного, наукового та нормопроектного.

Набули подальшого розвитку: визначення понять “систематизація законодавства”, “законодавство у сфері оборони України”, “ефективність законодавства у сфері оборони України” та “систематизація законодавства у сфері оборони України” на основі їх авторського тлумачення; положення про характеристику систематизації законодавства у сфері оборони України з позицій субстанційного і діяльнісного підходів; положення щодо змісту законодавства у сфері оборони України, який розкрито через нормативний, регулятивний, інструментальний та управлінський аспекти; науково-теоретичні підходи щодо здійснення оцінки ефективності реалізації законодавства у сфері оборони України шляхом надання узагальнених рекомендацій.

Зазначені авторкою у дисертаційній роботі формулювання новизни є достатньо точними та відповідають меті дослідження, поставленим завданням й отриманим висновкам.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що сформульовані у дисертації висновки, пропозиції і рекомендації використано у науково-дослідній діяльності Національного університету оборони України, а також можуть бути використані у нормотворчій, правозастосовній та освітній діяльності.

Повнота викладення основних результатів дисертації. Результати дисертаційного дослідження відображено у 18 публікаціях. З них: 6 наукових статей (5 – у фахових наукових виданнях України категорії “Б”, 1 – у міжнародному науковому виданні категорії “А”); 2 одноосібних розділи у колективних монографіях; 10 тез доповідей, що представлено на наукових семінарах, круглих столах та конференціях. Наукові публікації відповідають вимогам Постанови Кабінету Міністрів України “Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії” від 12 січня 2022 року № 44 та достатньо повною мірою висвітлюють основні наукові результати дисертації, засвідчують високий рівень оволодіння здобувачкою методологією наукової діяльності.

Порушень академічної доброчесності у публікаціях та дисертації Остапенко А.І. виявлено не було. Ідеї та позиції інших авторів, використані у дисертації, мають належні посилання на першоджерела.

Позитивно оцінюючи актуальність проведеного Остапенко А.І. дослідження, наукову новизну, обґрунтованість і достовірність, належний теоретичний рівень і практичну значущість його результатів, слід висловити **певні зауваження** до окремих положень дисертації, які є дискусійними та зумовлені складністю та широтою предмета дослідження, потребують певних уточнень або додаткової аргументації.

1. У підрозділі 3.2. здобувачкою розглянуто можливі результати кодифікації законодавства у сфері оборони України, серед яких пріоритет надано розробці Кодексу про оборону України. Однак, винесення його змістовного наповнення до додатків дещо ускладнює сприйняття матеріалу. Доцільним було б подати стислий опис структури і наповнення кодексу в тексті підрозділу.

2. Здобувачка вказує на необхідність закріплення дефініцій “державна політика у сфері оборони” та “сфера оборони” у Законі України “Про оборону України”, проте не конкретизує такі зміни до закону та не пропонує авторських визначень цих термінів.

3. Робота здобувачки значно б виграла, якщо б нею було проведено більш глибоке дослідження зарубіжного досвіду інкорпорації та консолідації законодавства у сфері оборони України, зокрема підзаконних нормативно-правових актів, а не лише великих узагальнених нормативно-правових актів.

Зазначені зауваження та рекомендації не впливають на загальну позитивну оцінку самої роботи та одержаних наукових результатів, не знижують наукову і практичну цінність дисертаційного дослідження.

ЗАГАЛЬНИЙ ВИСНОВОК

Дисертація Остапенко Анастасії Іванівни на тему “Законодавство у сфері оборони України як об’єкт систематизації”, подана на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 “Право”, за спеціальністю 081 “Право”, є самостійним, цілісним та завершеним науковим дослідженням, у якому поставлено і на належному рівні розв’язано актуальне для української юридичної науки завдання;

робота відповідає вимогам Наказу Міністерства освіти і науки України “Про затвердження Вимог до оформлення дисертації” від 12 січня 2017 року № 40 (зі змінами) та Постанови Кабінету Міністрів України “Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії” від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами). Виходячи із вищезазначеного, Остапенко Анастасія Іванівна заслуговує присудження їй ступеня доктора філософії з галузі знань 08 “Право” за спеціальністю 081 “Право”.

Рецензент

Начальник кафедри операційного права навчально-наукового інституту воєнної історії, права та соціальних наук

Національного університету оборони України

доктор юридичних наук, професор

полковник юстиції

07 вересня 2026 року

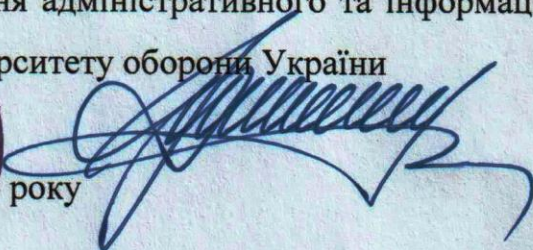
Михайло ЛОШИЦЬКИЙ

Підпис начальника кафедри операційного права навчально-наукового інституту воєнної історії, права та соціальних наук, доктора юридичних наук, професора, полковника юстиції Лошицького Михайла Васильовича засвідчую:

Начальник управління адміністративного та інформаційно-організаційної роботи Національного університету оборони України

полковник

07 вересня 2026 року

Богдан БІЛЯВСЬКИЙ